

УДК 351.824.11(4ЕС+477)

Фольгіна Тетяна
аспірант ОРІДУ НАДУ
при Президентові України

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ В УКРАЇНІ: ДОСВІД ЄС ТА ШЛЯХИ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

У статті визначено поняття енергоефективності, розглянуто процес формування нормативно-правової бази задля реалізації державної політики енергоефективності. Розглянуто історію формування стандартів у ЄС та процес адаптації законодавства України до Директив ЄС, приведення національних стандартів України до відповідних стандартів ЄС. Розглянуто механізм державного регулювання енергоефективності як інструмент реалізації державної політики в сфері енергоефективності.

Ключові слова: енергоефективність, управління енергоефективністю, державне регулювання енергоефективності, механізм державного регулювання енергоефективністю.

Tetiana Folhina
PhD student of ORIPA NAPA
under the President of Ukraine

STATE REGULATION OF ENERGY EFFICIENCY PROVISION IN UKRAINE: EU EXPERIENCE AND WAYS OF ITS USE IN UKRAINE

Ukraine is today the most energy-intensive country in Europe. The low efficiency of fuel and energy resources using in the technological processes of predominantly energy-intensive industries, electricity and the structure of the economy stipulates to maintain a high level of energy intensity of GDP in Ukraine. The energy intensity of GDP in Ukraine is 2 times higher than the world average and is 2.9 times higher than in the EU.

Therefore, one of the important factors of economic growth in Ukraine is the development of energy saving and energy efficiency. The main directions of activity in this area are aimed at the formation of a regulatory framework and the development of targeted programs in the field of energy saving. Adaptation of the domestic regulatory framework and national standards is ongoing in line with the requirements of the European Union legislation. A large number of normative legal acts of various levels (over 250 acts) have been developed, and a number of measures have been approved by the relevant state acts, including taking into account the experience of European countries.

It is in the Strategy for Sustainable Development “Ukraine 2020”, which is approved by the Decree of the President of Ukraine dated January 12, 2015, No. 5/2015, a list of programs and reforms that require priority implementation have been determined. The main objectives of the state policy in the field of energy independence according to the provisions of the Sustainable Development Strategy “Ukraine-2020” are to reduce the energy intensity of GDP by 20% by the end of 2020 by starting the use of energy efficient technologies and equipment, in particular through mechanisms for attracting energy service companies, implementation of projects using alternative

sources of energy, providing 100% of obligatory commercial accounting for energy consumption (energy and fuel), etc.

The Energy Strategy of Ukraine for the period up to 2035 “Safety, Energy Efficiency, Competitiveness” approved by the CMU Order No. 605-r of August 18, 2017 is a document outlining strategic guidelines for the development of the fuel and energy complex of Ukraine for the period up to 2035. The document proposes transformational mechanisms for the period up to 2020 and defines strategic guidelines for development until 2035. As a result of the implementation of the Strategy, it is planned to achieve a reduction in the energy intensity of GDP by more than two times by 2035.

In terms of implementing key provisions of the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand (with amendments), which was ratified by the Law of Ukraine of 16.09.2014 p. №1678 -VII, one of the priorities along with the implementation of the legislation and the EU Directives is also to bring the national standards of Ukraine to the relevant EU standards and the implementation of international standards on energy efficiency and energy management. For the applicant countries for accession to the EU there is a requirement for the implementation at the national level of at least 80% of the standards in force in the EU. Accordingly, it is necessary to accelerate the pace of harmonization of the national regulatory framework with the EU standards.

According to the legislation, the main principles of state policy in the energy saving sphere are: creation of conditions for interest in energy saving; implementation of state regulation on the basis of the application of economic, regulatory and technical measures of management; priority of energy saving requirements; scientific substantiation of standardization and normalization of fuel and energy resources use; creation of energy-saving structure of material production; obligatory state examination on energy saving; popularization of energy saving advantages and others.

The experience of European countries shows that the implementation of energy efficiency policy requires changes at the level of management decisions by setting up a regulatory framework, implementing relevant international standards and effective mechanisms for implementing state policy. The achievement of a significant effect on energy saving is possible providing that implementation of not only technical solutions, but also the application of a more advanced energy saving management mechanism.

Key words: energy efficiency, energy efficiency management, state regulation of energy efficiency, state regulation mechanism of energy efficiency

Фольгина Татьяна
аспирант ОРИГУ НАГУ
при Президенте Украины

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭНЕРГОЭФФЕКТИВНОСТИ В УКРАИНЕ: ОПЫТ ЕС И ПУТИ ЕГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

В статье определено понятие энергоэффективности, рассмотрен процесс формирования нормативно-правовой базы для реализации государственной политики энергоэффективности. Рассмотрена история формирования стандартов ЕС и процесс адаптации законодательства Украины к Директивам ЕС, приведение национальных стандартов Украины к соответствующим стандартам ЕС. Рассмотрен механизм

государственного регулирования энергоэффективности как инструмент реализации государственной политики в сфере энергоэффективности.

Ключевые слова: энергоэффективность, управление энергоэффективностью, государственное регулирование энергоэффективности, механизм государственного регулирования энергоэффективностью.

Постановка проблеми: Україна сьогодні є найбільш енергомісткою країною у Європі. Низька ефективність використання паливно-енергетичних ресурсів у технологічних процесах переважно енергомістких галузей, електроенергетики та у структурі економіки обумовлює збереження високого рівня енергомісткості ВВП в Україні. Енергомісткість ВВП в Україні є у два рази вищою від середньосвітового рівня та у 2,9 рази вищою, ніж у ЄС.

Тому основні напрями діяльності у зазначеній сфері направлені на формування нормативної бази та розробленню цільових програм у сфері енергоощадності. Наразі триває адаптація вітчизняної нормативно-правової бази та національних стандартів до вимог законодавства Європейського Союзу. Для країн-претендентів на вступ до ЄС діє вимога щодо необхідності впровадження на національному рівні не менше 80 % стандартів, чинних у ЄС. Прийняті стандарти повинні бути ідентичними із європейськими. Відповідно до цього, необхідно прискорити темпи гармонізації національної нормативної бази країни зі стандартами ЄС [1]. Оскільки максимально чітке та деталізоване законодавче та нормативно-правове забезпечення становить підґрунтя для створення механізмів державного регулювання підвищенням ефективності використання енергетичних ресурсів.

Враховуючи високий рівень енергомісткості економіки країни, енергоефективність стала найважливішим ресурсом і гарантом формування необхідного потенціалу для подальшого розвитку держави і суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Питання щодо державної політики енергозбереження, енергоменеджменту як ефективного засобу підвищення енергоефективності, у своїх працях розглядали Л. Браке, В. Геєць, В. Григоровський, Ю. Дзядикевич, Г. Дзяна, В. Джеджула, С. Єрмілов, Н. Йепсен, М. Ковалко, М. Кулик, В. Лір, Т.Морт, А. Праховник, Т. Сердюк, М. Стоббе, А. Шидловський, О. Цапко-Піддубна, Ю. Ященко та ін. Проте, подальших досліджень потребують питання теоретичного обґрунтування композиції та складових державного регулювання енергоефективності.

Метою статті є теоретичне обґрунтування підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів шляхом унормування національної нормативної бази країни зі стандартами ЄС та запровадження відповідних дієвих механізмів реалізації державної політики в сфері енергоефективності.

Виклад основного матеріалу. Одним із важливих факторів економічного зростання України є розвиток енергозбереження та енергоефективності. Основні напрями діяльності у зазначеній сфері спрямовані на формування нормативної бази та розроблення цільових програм у сфері енергоощадності.

Енергоефективність можна визначати як стан системи, за якого досягнення цілей та виконання функцій системи забезпечується при мінімальних витратах енергії. Або як зменшення витрат всіх видів енергетичних ресурсів на виробництво одиниці продукції чи надання послуги без погіршення (або з покращенням) споживчих властивостей та рівня якості цієї продукції чи послуги. Більш вдалим визначенням може бути таке: енергоефективність – це позитивне відношення результатів використання енергетичних

ресурсів (наприклад, доданої вартості продукції чи послуг, створеної саме за рахунок енергетичних ресурсів, вартості благ, створених цими ресурсами та ін.) до обсягу їх споживання для отримання вказаних результатів.

У цьому контексті зміна (зменшення чи збільшення) енергоефективності має розглядатися як мета або результат управління енергоефективністю. Зменшення витрат всіх видів енергетичних ресурсів є не стільки метою управління енергоефективністю, скільки засобом досягнення мети.

Управління енергоефективністю доцільно розуміти як комплекс дій, спрямованих на оптимізацію використання енергетичних ресурсів, що передбачає найкращу комбінацію цих ресурсів (з урахуванням їх обсягу, питомих витрат, вартості, інноваційності та ін.) для досягнення максимального ефекту від їх використання.

Державне регулювання енергоефективності, як процес формування умов для оптимального використання енергетичних ресурсів, має створити умови для діяльності органів державної влади щодо вироблення державної політики енергоефективності, визначення та результативного застосування механізмів її реалізації [2; 3].

Найважливішими інструментами реалізації державної політики у сфері енергоощадності та підвищення енергоефективності в країнах з розвинутою економікою є нормативно-правова база та система стандартів, а також цінова і податкова політика, спрямована на економічне стимулювання енергоощадності, підвищення енергоефективності [3].

Активна робота національних організацій зі стандартизації більшості зарубіжних країн протягом останніх кількох десятиріч років, створення та впровадження у зв'язку з цим ряду національних стандартів у сфері енергетичної ефективності є тому підтвердженням.

Впровадження національних стандартів у галузі енергоощадності та підвищення енергоефективності стало пріоритетним у багатьох країнах світу. Сьогодні в Україні широко розвивається міжнародна співпраця зі стандартизації у сфері ефективного використання енергетичних ресурсів [1].

Серед європейських країн першопрохідцем у структуруванні енергетичного менеджменту можна вважати Данію, де написано в 2001 році перший національний стандарт. Незабаром за прикладом Данії пішли інші європейські держави: у 2003 році вийшов шведський стандарт, у 2005 – ірландський, у 2007 році – іспанський.

У результаті того, що національні стандарти себе зарекомендували, в 2006 році була організована спеціалізована робоча група Європейського комітету зі стандартизації (CEN). За підтримки Європейської комісії, яка розглядала стандартизацію системи енергетичного менеджменту як важливий крок в напрямі підвищення енергоефективності європейського простору, в короткий термін під головуванням Швеції був узгоджений європейський стандарт EN 16001 (2009 рік). Приклад успіху вищезазначених країн викликав зростання інтересу до енергоменеджменту та розробці подібних національних стандартів в інших країнах світу. Таким чином, процес стандартизації енергоменеджменту вийшов на глобальний рівень. Підтвердження тому – випуск у 2011 році міжнародного стандарту ISO 50001: 2011. За 6 місяців після публікації міжнародний стандарт ISO 50001:2011 отримав національний статус в 16 європейських країнах (у тому числі Великобританії, Нідерландах, Данії, Іспанії, Франції, Ірландії, Австрії, Польщі, Литві, Словенії, Швеції, Швейцарії), у країнах Азії (Сінгапурі, Японії, Індії, Кореї), а також у Канаді та Бразилії [1].

Мета стандарту – надати організаціям керівництво з оптимізації процесу споживання енергоресурсів і системного управління цим процесом. Побудова ефективної системи енергоменеджменту є, крім іншого, найсильнішим інструментом для зниження витрат.

Досвід європейських країн свідчить – впровадження політики енергоефективності вимагає змін на рівні управлінських рішень шляхом впровадження систем енергетичного менеджменту відповідно до стандарту ISO 50001 «Системи енергетичного менеджменту – вимоги та настанови щодо застосування» [4].

Державна політика підвищення енергоефективності повинна охоплювати всі сфери національної економіки – від регіональної до загальнонаціональної економіки країни – та узгоджувати адміністративні, законодавчі, фінансові заходи щодо стимулювання економіки.

Реалізація політики енергоефективності досягається за рахунок зниження енергоємності промислової продукції, збільшення використання відновлюваних джерел енергії та енергозбереження. Досягнення значущого ефекту від енергозбереження можливе за умови реалізації не тільки технічних рішень, але і застосування більш досконалого механізму управління енергозбереженням [5].

Україна з 01.02.2011 р. набула статусу Договірної Сторони в Енергетичному Співтоваристві. Законом України «Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про Енергетичне Співтовариство» від 15.12.2010 р. № 2787-VI закріплено зобов'язання України щодо імплементації основних актів енергетичного законодавства Європейського Союзу. Відповідно до цього у сфері енергоефективності Україна має імплементувати в національне законодавство такі Директиви ЄС: Директиву 2006/32/ЄС Про ефективність кінцевого використання енергії та енергетичні послуги; Директиву 2012/27/ЄС Про енергоефективність; Директиву 2010/31/ЄС щодо енергетичної ефективності будівель; Директиву 2010/30/ЄС щодо маркування енергетичної продукції. При цьому слід відмітити, що відповідно до рішення Ради Міністрів Енергетичного Співтовариства Директивою 2012/27/ЄС Про енергоефективність до 2020 року передбачено довести рівень енергоефективності до 20 % із щорічним зниженням загального обсягу енергоспоживання. Директивою також передбачено реконструкцію будівель, енергоаудит, підвищення ефективності систем опалення та кондиціонування повітря, розроблення механізмів фінансування у сфері енергетичної ефективності.

В умовах реалізації основних положень Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншого боку (із змінами), яку ратифіковано Законом України від 16.09.2014 р. №1678-VII, одним із пріоритетів нарівні з імплементацією законодавства та Директив ЄС є також приведення національних стандартів України до відповідних стандартів ЄС та впровадження міжнародних стандартів з енергоефективності та енергоменеджменту.

Для країн – претендентів на вступ до ЄС діє вимога щодо необхідності впровадження на національному рівні не менше 80% стандартів, чинних у ЄС. Відповідно до цього необхідно прискорити темпи гармонізації національної нормативної бази країни зі стандартами ЄС.

В Україні введено в дію з 01.01.2015 р. як національний Міжнародний стандарт з енергоменеджменту ISO 50001:2011, IDT – ДСТУ ISO 50001:2014 Енергозбереження. Системи енергетичного менеджменту. Вимоги та настанови щодо застосування – «Energy management systems – Requirements with guidance for use» (наказ Мінекономрозвитку від 16.09.2014 р. № 1111). Положення стандарту відповідають чинному законодавству України та установлюють вимоги щодо розроблення, впровадження, підтримання в робочому стані та

поліпшення системи енергетичного менеджменту, що дозволяє реалізувати систематизований підхід до підвищення рівня ефективності використання енергетичних ресурсів. Стандарт запроваджено для всіх організацій незалежно від їх галузевої належності.

В Україні діють національні стандарти, які регламентують діяльність у сфері енергетичного менеджменту, енергоаудиту, енергозбереження та енергоефективного освітлення.

Державна влада в Україні приділяє особливу увагу формуванню нормативної бази та розробленню цільових програм у сфері енергоощадності. На сьогодні розроблено велику кількість нормативно-правових актів різного рівня (понад 250 актів), відповідними державними актами затверджено ряд заходів, у тому числі і з урахуванням досвіду європейських країн [1].

Указом Президента України від 12.01.2015 р. №5/2015 схвалено Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020». Основними цілями державної політики у сфері енергонезалежності згідно положень Стратегії є зниження енергомісткості ВВП на 20 % до кінця 2020 р. шляхом переходу до використання енергоефективних технологій та обладнання, зокрема через механізми залучення енергосервісних компаній, реалізації проектів з використанням альтернативних джерел енергії, забезпечення 100 % обов'язкового комерційного обліку споживання енергоресурсів (енергії та палива) тощо [6].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25.11.2015 р. №1228-р схвалено Національний план дій з енергоефективності на період до 2020 року та затверджено План заходів з реалізації Національного плану дій з енергоефективності на період до 2020 року, що є одним з основних зобов'язань у рамках імплементації Директив ЄС щодо енергетичної ефективності кінцевого використання енергії та енергетичних послуг [7].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України 18.08.2017 р. № 605-р схвалено Енергетичну стратегію України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність», де окреслено стратегічні орієнтири розвитку паливно-енергетичного комплексу країни на період до 2035 року. Документ пропонує механізми трансформаційного характеру на період до 2020 року та визначає стратегічні орієнтири розвитку до 2035 року. За результатами реалізації завдань Стратегії планується досягнути зниження енергоємності ВВП більш ніж у два рази до 2035 року [8].

Оскільки ми розглядаємо державне регулювання енергоефективності як процес формування умов для оптимального використання енергетичних ресурсів, зазначимо, що законодавче та нормативно-правове забезпечення чітко регламентує діяльність органів державної влади. Саме законодавче та нормативно-правове забезпечення становить підґрунтя для створення механізмів державного регулювання підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів.

На думку О. І. Цапко-Піддубної, механізми реалізації політики енергоефективності – це певний вид політичних дій чи ринкових інтервенцій, що зумовлюють зменшення енергоспоживання та заохочують виробництво енергоефективних товарів та послуг [9, с. 300]. Основними механізмами реалізації політики енергоефективності вчені виділяють: регулятивні норми, нормативно-правові акти, інформаційні, економічні, адміністративно-контрольні механізми, державний контроль та нагляд та ін. [5; 9].

Механізм державного регулювання енергоефективності доцільно визначити як упорядковане та послідовне використання органами державної влади комплексу способів, методів, важелів та інструментів впливу на основі визначених принципів державного регулювання для досягнення цілей державної політики у сфері енергоефективності. Або як

спосіб подолання протиріч оптимізації використання енергетичних ресурсів, який базується на поєднанні суб'єктів впливу, мети і завдань, принципів, методів, засобів, технології (послідовності та порядку застосування інструментів) впливу і об'єкту впливу.

Заходи державного регулювання є достатньо чисельними і мають постійні резерви вдосконалення. Комплекс заходів представлено в програмах енергозбереження та енергоефективності, при чому для більшості з них визначено виконавців, джерела фінансування і терміни реалізації. Проте, слід відзначити, що оптимізація використання та поєднання цих засобів в довгостроковій перспективі є проблемним питанням [9].

Висновки. З метою подальшого підвищення ефективності економіки України, зниження рівня її залежності від імпортованого палива необхідно пришвидшити адаптації вітчизняної нормативно-правової бази та національних стандартів до вимог законодавства ЄС, створювати та розвивати системи енергоменеджменту в усіх підприємствах, установах та організаціях, створити Загальнонаціональну систему моніторингу показників енергоефективності та енергетичного балансу, що стане запорукою зменшення споживання первинних енергоресурсів.

Досвід європейських країн свідчить, що впровадження політики енергоефективності вимагає змін на рівні управлінських рішень шляхом впровадження систем енергетичного менеджменту відповідно до стандарту ISO 50001 «Системи енергетичного менеджменту – вимоги та настанови щодо застосовування».

Державна політика підвищення енергоефективності повинна охоплювати всі сфери національної економіки – від регіональної до загальнонаціональної економіки країни та узгоджувати адміністративні, законодавчі, фінансові заходи щодо стимулювання економіки. Досягнення значущого ефекту від енергозбереження можливе за умови реалізації не тільки технічних рішень, але і застосування більш досконалого механізму управління енергозбереженням.

Література.

1. Законодавче та нормативно-правове стимулювання підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів у провідних зарубіжних країнах: Міністерство енергетики та вугільної промисловості України «НЕК «Укренерго» 2016. / [Електронне видання] – Режим доступу: <https://ua.energy/wp-content/uploads/2017/05/1.Zakonodavche-stymulyuvannya-energoefektyvnosti.pdf>.
2. Дрожжин Д. Ю. Механізми державного регулювання енергоефективності в Україні. Державне будівництво: електрон. наук. фахове вид. Харків: ХРІДУ НАДУ, 2012. № 2 (12). / [Електронне видання] – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/2/06.pdf>.
3. Збірник основних нормативно-правових актів у галузі ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів. Луганськ, 2011. – 184 с.
4. Хохлявин С. А., Хоробрых С. В., Воробьев А. А., Складов Д. В. ISO 50001. Глобальный стандарт в области энергоменеджмент. Київ: ЭнергоАудит, 2010. № 2 (14). – С. 36–38.
5. Єрмілов С. Ф., Яценко Ю. П., Григоровський В. В. та ін. Енергоефективність як ресурс інноваційного розвитку: Національна доповідь про стан та перспективи реалізації державної політики енергоефективності у 2009 році. – Київ: НАЕР, 2009. – 58 с.

6. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»: схвалена Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. / [Електронне видання] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

7. Енергетична стратегія України на період до 2030 року: схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25.11.2015 р. №1228-р. / [Електронне видання] – Режим доступу: zakon1.rada.gov.ua/signal/kr06145a.doc.

8. Енергетичну стратегію України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність»: схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 р. № 605-р. / [Електронне видання] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80>.

9. Цапко-Піддубна О. І. Аналіз механізмів реалізації політики енергоефективності. Науковий вісн. НЛТУ України. 2009. – Вип. 19.11. – С. 300–311.